

Az elektronikus megfigyelés kísérleti bevezetése Svájcban

A 2001. október 11-i előadás Budapesten

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Megtiszteltetés és öröm számomra, hogy itt szólhatok Önökhöz és nagyon szépen köszönöm a meghívásukat. Sajnos elnézést kell kémem azért, amiért nem tudok magyarul beszélni Önökhöz. Ugyancsak elnézést kell kérnem a magyar jog túlságosan csekély szintű ismeretéért. Remélem, hogy az előadást követő megbeszélés keretében még sok mindent megtudhatok erről a területről és sokat tanulhatok Önöktől.

Jonas Weber-nek hívnak. Svájcban, a Basel-i és Bern-i Egyetemek tudományos munkatársaként tevékenykedem. Munkám súlypontját a büntetőjogi szankcionálás képezi.

Az előadás keretében az elektronikus megfigyelés svájci kísérleti bevezetéséről szeretnék Önöknek beszámolni.

Ennek keretében először az elektronikus megfigyelés technikájáról és a különböző alkalmazási lehetőségekről szólok. Ezt követően – a svájci modellkísérletek bemutatása és az eredmények prezentálása érdekében – megpróbálom rövid áttekintést nyújtani a svájci büntetőjogi szankcionálás rendszeréről. Az előadásomat négy megvitatásra érdemes gondolattal szeretném befejezni, amelyről az ezt követő megbeszélés keretében elmélyültebb eszmecsere is folytathatunk.

Az előadásom szövege, valamint a bemutatásra kerülő fóliák másolata a rendelkezésük-

re áll. A másolaton megtalálják az adataimat is, amennyiben a későbbiek folyamán kérdésekkel vagy kritikával hozzám szeretnének fordulni. Egy további másolaton az elektronikus megfigyelésre vonatkozó svájci törvényi rendelkezéseket találják meg (*Melléklet*).

Az elektronikus megfigyelés fogalma alatt a büntetőjog területén az elektronikus úton felügyelt házi őrizetet értik. Az elektronikus megfigyelést húsz évvel ezelőtt az USA-ban alkalmazták először és az utóbbi években többek között különböző európai országokban is megvetette a lábát.

Ezen a helyen utalnom kell arra, hogy a házi őrizet egy már ismert, jóllehet kevésbé elterjedt büntető szankciót képvisel. Az elektronikus megfigyelés újdonsága a házi őrizet összekötése az elektronikus felügyelettel. Előszörként az elektronikus megfigyelés technikájára szeretnék röviden kitérni.

Az elektronikus megfigyelés technikája

Az elektronikus megfigyelés Európa valamennyi országában ugyanazon technika szerint működik. A megfigyelt személy egy leplombált adót hord a bokáján, amely óránként kb. 20 alkalommal jelzést ad le egy vevőkészülékre legfeljebb 50 méter távolságból. Ezt a vevőkészüléket a megfigyelt személy tele-

fonkészülékébe építik be és a vevőkészülék a szabadságvesztés büntetések esetében az elektronikus megfigyelést kiegészítő végrehajtási fokozatként, irányozták elő, az ún. „fél szabadság” után, és a feltételes szabadon bocsátás előtt.

Az ún. „fél szabadság” azt a lehetőséget jelenti, melynek értelmében az elítélt vagy egy szabadabban vezetett letartóztató intézetbe kerül át, vagy a bv. intézeten kívül dolgozik és csak a szabadidejét tölti az intézetben. Az ún. „fél szabadság”-ra csak a börtönbüntetés felének letöltését követően van lehetőség. A **feltételes szabadon bocsátás** a büntetés 2/3-ának letöltését követően engedélyezhető. Az **elektronikus megfigyelés hosszabb időtartamú szabadságvesztés büntetéseknél történő bevezetése révén a következő fokozatokból álló végrehajtási rendszer jönne létre: normál végrehajtás, az ún. „fél szabadság”, elektronikus úton felügyelt házi őrizet, feltételes szabadon bocsátás és tényleges (kitöltve) szabadulás.** A hosszú időtartamú szabadságvesztés büntetéseknél az elektronikus megfigyelés fokozata jelzéseket a telefon-összeköttetésen keresztül továbbítja egy megfigyelő központ számítógépére. Ebben a megfigyelő központban a beérkezett jelzéseket elektronikus úton összehasonlítják a programozott, teljesítendő adatokkal. Amennyiben a megfigyelt személy nem tartózkodik otthon, holott a konkrét végrehajtási utasítások szerint ott hon kellene lennie, a mindenkori jelenlét ellenőrzését biztosítja. A megfigyelt személy házon kívüli konkrét tartózkodási helyét e technika révén nem lehet meghatározni. Éppilyen kevésbé lehet megakadályozni a lakás engedély nélküli elhagyását.

Technikailag lehetséges lenne a megfigyelés műholdas navigációs rendszerrel történő realizálása. Ezáltal a megfigyelt személy

konkrét tartózkodási helye is kideríthető lenne. Ezt a technikát azonban az eddigiek folyamán – legalábbis Európában – különböző okokból nem alkalmazták.

Különböző alkalmazási lehetőségek

Az alkalmazott megfigyelési technika leírásával még semmit sem mondtunk az elektronikus megfigyelés alkalmazásáról. Nyugat-Európa különböző országaiban és az USA-ban az eddigi tapasztalatok legalább öt különböző alkalmazási lehetőséget tárnak fel.

Az elektronikus megfigyelés a rövid időtartamú, végrehajtandó szabadságvesztés büntetések alternatívájaként a legelterjedtebb. Ahelyett, hogy egy végrehajtandó szabadságvesztés büntetésre ítélt személyt börtönbe zárnának, elektronikus úton, a saját lakásában felügyelik. Az elektronikus megfigyelés révén foganatosított szabadságvesztés büntetések időtartama a különböző országokban nagyon eltérő. Svédországban például a három hónapig terjedő, Hollandiában a 12 hónapig terjedő és Olaszországban a három évig terjedő börtönbüntetéseket helyettesítik az elektronikus megfigyeléssel.

Az elektronikus megfigyelést – mint a rövid időtartamú büntetések alternatíváját – néhány országban önálló büntető szankcióként alkalmazzák, amelyet a büntető bíróság mond ki. Más országokban az elektronikus megfigyelés egy végrehajtási alternatíva, amely a végrehajtó hatóságok számára lehetővé teszi egy, a büntetőbíróság által kiszabott szabadságvesztés büntetés elektronikus felügyelt házi őrizet formájában történő végrehajtását.

A második alkalmazási lehetőség keretében az elektronikus megfigyelés a **hosszabb időtartamú szabadságvesztés bünteté-**

seknél kerül alkalmazásra, mint a **feltételes szabadon bocsátás előtti utolsó végrehajtási fokozat**. Az elektronikus úton felügyelt házi őrizet ebben az esetben a szabad életre történő felkészítést szolgálja. Ezt a formát Európában először Hollandiában vezették be.

További alkalmazási területet képvisel a felfüggesztett szabadságvesztés büntetéseknél, vagy a börtönből történő feltételes szabadon bocsátást követően a **próbaidő alatt teljesítendő meghagyások ellenőrzése**. A próbaidő időtartamára vonatkozó meghagyások ellenőrzésére például 2000 májusa óta a Hessen-i német szövetségi tartományban alkalmazzák kísérleti jelleggel az elektronikus megfigyelést.

A **büntetőeljárás területén** is alkalmazzák az elektronikus megfigyelést. Ebben az esetben az elektronikus megfigyelés az előzetes letartóztatás vagy az óvadéknyújtás alternatívája. Európában elsőként – már 12 évvel ezelőtt – Nagy-Britannia szerzett ezen az alkalmazási területen tapasztalatokat.

Európa különböző országaiban kereken két év óta folytatnak vitákat a **rendőrségi alkalmazásról**. Ebben az esetben az elektronikus megfigyelést preventív jelleggel a bűncselekmények megakadályozására kell alkalmazni. Angliában például már alkalmazták az elektronikus megfigyelést arra a célra, hogy a randalírozókat távol tartsák a labdarúgó mérkőzések látogatásától. A rendőrségi alkalmazásra az erőszakos bűncselekményeknél azonnali intézkedésként, tehát áldozatvédelmi intézkedésként is sor kerülhet. Mindenesetre az elektronikus megfigyelés bizonyos rendőrségi alkalmazási lehetőségei hiánytalan, hézagmentes tartózkodási felügyeletet követelnének meg, amely az európai országokban jelenleg alkalmazott – általam röviden ismertetett – technikával csak korlátozottan lehetséges.

Az elektronikus megfigyelést, mint a rövid időtartamú, végrehajtható szabadságvesztés büntetések alternatíváját, és mint a hosszabb időtartamú szabadságvesztés büntetések végrehajtási fokozatát modellkísérletekben jelenleg tesztelik Svájcban.

Mielőtt rátérek az elektronikus megfigyelés svájci kísérleteire, röviden – néhány szó erejéig – szólnék a svájci büntetőjogi szankcionálásról, azért, hogy megvilágítsam az elektronikus megfigyelés lehetséges bevezetésének hátterét.

Rövid áttekintés a svájci büntetőjogi szankcionálásról

A svájci büntetőjog csak két főbüntetést ismer, nevezetesen a szabadságvesztés büntetést és a pénzbüntetést. A szabadságvesztés büntetéseknél különbséget tehetünk a felfüggesztett és a végrehajtható szabadságvesztés büntetések között. A legfeljebb 18 hónapig terjedő szabadságvesztés büntetéseket nem hajtják végre, amennyiben a bűnelkövető az elítélését megelőző öt évben nem töltött szabadságvesztés büntetést, a büntető bíróság jó prognózist állít ki róla és a próbaidő alatt ismételtelen nem követ el bűncselekményt.

A végrehajtható szabadságvesztés büntetéseket az időtartamuk alapján oszthatjuk fel. A végrehajtható szabadságvesztés büntetések kereken 78%-a legfeljebb 3 hónapig tart. Kereken 11%-a 3 hónap–1 év közötti, kereken 8%-a 1 év–3 év közötti időtartamig tart és a végrehajtható szabadságvesztés büntetések csupán kereken 3%-a tart 3 évnél tovább. A rövid időtartamú szabadságvesztés büntetések – tehát a legfeljebb 1 évig terjedő szabadságvesztés büntetések – ennek megfelelően

Svájcban az összes végrehajtandó szabadságvesztés büntetés 89%-át teszik ki.

Svájcban különösen a 70-es évek óta **erőteljes kritikával illetik a rövid időtartamú, végrehajtandó szabadságvesztés büntetéseket**. Felróják, hogy az elítéltet a szociális környezetéből kiszakítják, és a börtönben egy kriminális közeggel hozzák kapcsolatba, anélkül, hogy reszocializációs eszközzel hatni tudnának rá. Ez a kritika vezetett ahhoz, hogy **a rövid időtartamú szabadságvesztés büntetések esetében két alternatív végrehajtási lehetőséget alkottak**.

A legfeljebb 12 hónapig tartó szabadságvesztés büntetések esetében már 1974-ben bevezették az ún. „**felfogvatartás**” intézményét. A „felfogvatartás” folyamán az elítélt megtartja munkahelyét és folytatja tanulmányait, csak a szabadidejét tölti a börtönben. A „felfogvatartás” intézményében olyan fogva tartottak jöhetnek szóba, akik fix munkahellyel rendelkeznek, ill. képzésen vesznek részt és a közbiztonságot nem, veszélyeztetik.

1990-ben vezették be az ún. „**közhasznú munkát**”. A legfeljebb 3 hónapig terjedő szabadságvesztés büntetéseket helyettesíti. A közhasznú munka keretében az elítéltek a közérdek szolgálatát látják el, pl. a beteggondozás területén vagy egy városi kertészetben, stb. A közhasznú munkavégzést csak az elítélt kérelmére lehet elrendelni, tehát akarata ellenére nem.

A „felfogvatartás” és a „közhasznú munkavégzés” az utóbbi években nagy jelentőségre tett szert. 1997-ben a kereken 8.600 rövid időtartamú, végrehajtandó szabadságvesztés büntetésből kereken 1.500-at, tehát kereken a 18%-át „felfogvatartás” formájában; és kereken 2.200-at, tehát kb. a 26%-át közhasznú munkavégzés formájában hajtották végre. Ez azt jelenti, hogy jelenleg Svájcban, a rövid időtartamú, végrehajtandó szabadságvesztés

büntetések kereken 44%-át ezen alternatívák formájában hajtják végre.

Svájcban e relatív eredmények ellenére kiegészítő lehetőségeket keresnek arra, hogy a rövid időtartamú szabadságvesztés büntetések esetében a normál – börtönben történő – végrehajtást még inkább visszaszorítsák. Egy ilyen, további lehetőséget jelenthet az **elektronikus megfigyelés**. Az elektronikus úton felügyelt házi őrizet hasznosságának tesztelése érdekében Svájcban jelenleg folynak az elektronikus megfigyelés modellkísérletei.

A svájci modellkísérletek

E modellkísérletek törvényi alapját a svájci Btk. 4. fejezet 397. cikkelye képezi. Ez a rendelkezés lehetővé teszi, hogy a büntetések és intézkedések végrehajtási módszereinek továbbfejlesztése érdekében, korlátozott ideig, a törvény által nem előírányzott végrehajtási formákat teszteljének. Erre támaszkodva a svájci kormány, a Szövetségi Tanács 1999 áprilisában 6 kantonban engedélyezte a modellkísérleteket. A kísérletek konkrét kialakítását a szóban forgó kantonok rendeletei szabályozzák. A modellkísérletek 1999. szeptember 1-jén kezdődtek és 3 évig tartanak.

Amint már említettem, a modellkísérletekben az elektronikus megfigyelés két különböző alkalmazási lehetőségét tesztelik: egyrészt a rövid időtartamú szabadságvesztés büntetések alternatív végrehajtását, másrészt a hosszú időtartamú szabadságvesztés büntetéseknél a kiegészítő végrehajtási fokozatot. A továbbiakban mindkét területre külön ki szeretnék térni.

4.1. Az elektronikus megfigyelés, mint a rövid időtartamú szabadságvesztés büntetések végrehajtási alternatívája

A rövid időtartamú szabadságvesztés büntetések területén az elektronikus megfigyelés lehetséges bevezetése főként két cél elérésére irányul:

- az elektronikus úton felügyelt házi őrizetnek egyrészt el kell kerülnie vagy legalább redukálnia kell a társadalomtól való eltávolodást és a börtönártalmakat;
- másrészt az elektronikus megfigyeléstől a büntetés-végrehajtási költségek csökkentését remélik.

A modellkísérletekben az elektronikus megfigyelést a végrehajtandó, 1 hónaptól–12 hónapig terjedő szabadságvesztés büntetések végrehajtásában alkalmazzák. Svájcban a fenti időtartamú szabadságvesztés büntetések teszik ki az összes végrehajtandó szabadságvesztés büntetés kerekén 36%-át. A kísérletekre vonatkozó rendelkezésekben nem irányoztak elő meghatározott bűncselekményekre vonatkozó korlátozásokat; ugyanakkor a közveszélyes bűnelkövetőket, valamint azokat, akiknél fennáll a szökés veszélye, általában kizárják az elektronikus megfigyelésből.

Az elektronikus megfigyelés elrendelésének központi előfeltétele az elítélt beleegyezése. A végrehajtandó szabadságvesztésre ítélt személynek a büntetés-végrehajtási hatósághoz egy kérelmet kell benyújtania, amelyben kéri a kiszabott büntetés elektronikus úton megfigyelt házi őrizet formájában történő végrehajtását.

Ahhoz, hogy az elítélt részt vehessen az elektronikus megfigyelésben, telefon-összeköttetéssel felszerelt lakással kell rendelkeznie. Emellett késznek kell lennie arra, hogy az elektronikus megfigyelési program keretében a pártfogó felügyelet munkatársainak a lakásába bejárást biztosít.

További előfeltétel az ugyanazon lakásban élő felnőtt családtagok hozzájárulása a la-

kótársuk elektronikus úton történő megfigyeléséhez, és a pártfogó felügyelet munkatársainak belépési jogosultságához.

Előfeltétel az érintett személy testi és szellemi egészsége, továbbá olyan helyzetben kell lennie, amely lehetővé teszi megfelelő munka kifejtését, képzési forma folytatását, vagy egy foglalkoztatási program elvégzését. Például nem minősülnek egészségesnek a kábítószer-, illetve alkoholfüggő elítéltek. Az ő esetükben az elektronikus úton megfigyelt házi őrizet ezért nem jöhet szóba.

Az elítéltnak továbbá igazolnia kell, hogy legalább heti 20 óra időtartamban munkát végez, illetve képzésen vesz részt.

A külföldi elítélteknek tartózkodási státusszal kell rendelkezniük Svájcban, ez azt jelenti, hogy a bűncselekmény elkövetése előtt nem tartózkodhattak illegálisan Svájcban és az ítélet megszületése után nem vonatkozhat rájuk az ország területéről történő kiutasítás. Ez a rendelkezés annak az alapelvnek a konkrétizálása, miszerint azon elítéltek nem vonhatók be az elektronikus megfigyelés rendszerébe, akiknél fennáll a szökés veszélye, mivel feltételezhető, hogy külföldre történő meneküléssel kivonják magukat a végrehajtás alól.

A továbbiakban az elítéltnak naponta 20 svájci frankkal – ez kb. 3.500,- Ft – hozzá kell járulnia a megfigyelési költségekhez, amennyiben pénzügyi viszonyai figyelembe vétele mellett erre képes.

Az elektronikus megfigyelés nem öncél, hanem mindig egy gondozási programmal együtt kell elrendelni, amely biztosítja az elítélt nevelési jellegű figyelemmel kísérését. Az elítéltet hetente egy-két alkalommal meglátogatja otthonában a pártfogó felügyelet. Ezek a látogatások egyfelől a meghagyások – pl. az alkoholtilalom – teljesítésének ellenőrzését szolgálják; másfelől ezeknek a látogatásoknak mindenekelőtt lehetőségét

kell nyújtania az elítéltnak arra, hogy bizalmas környezetben beszéljen bűncselekményéről, valamint a mindenkori személyes változásokról. A látogatásokra bejelentést követően, illetve meglepetésszerűen is sor kerülhet.

Az elektronikus megfigyelés svájci kialakításában fontos szerepet játszik az individuális végrehajtási program. Az elektronikus megfigyelés formájában történő végrehajtás előfeltétele, hogy az elítélt kötelezettséget vállal arra, hogy tartja magát a pártfogó felügyelettel egyeztetett napi- és heti rendhez. Az individuális végrehajtási programot az illetékes hatóság az elítélttel közösen határozza meg. Ez egyfelől munkavégzési, képzési, vagy szabadidős tevékenységeket, másfelől egyéni vagy csoportos pszichoterápián, illetve szociális tréningprogramokon történő kötelező részvételt tartalmaz. A továbbiakban a tartózkodásra, az orvosi ellátásra, az alkoholtartalmú italokról történő lemondásra, a kár fedezésére és a jövedelem kezelésére vonatkozó utasítások is felvehetők a végrehajtási programba. Egy részletes heti tervben minden nap vonatkozásában pontosan meghatározzák azokat az időpontokat, amikor a felügyelt személynek otthon kell lennie, illetve amikor nem szabad otthon lennie, mert pl. munkába vagy pszichoterápiára kell mennie. A végrehajtási terv szigorú betartására való kötelezés révén erősíteni kell az elítélt egyéni felelősségét.

A szabadidő, amelyet az elektronikus úton felügyelt személy a lakáson kívül tölthet, progresszív módon az elektronikus megfigyelés folyamatban lévő fázisától függ. Az elektronikus megfigyelés első négy hetében az elítéltnak szombatonként és vasárnaponként 5-5 óra szabadidő áll a rendelkezésére a lakáson kívül; a következő

négy hétben szombatonként és vasárnaponként 8-8 óra és a 9. héttől a felügyelt személy pénteken 17.00 órától hétfőn 8.00 óráig a lakáson kívül töltheti a szabadidejét. Minden fázisban biztosítható az elítéltnak a hét folyamán, kiegészítésként, maximum két alkalommal, időben behatárolt szabadidő a lakáson kívül. A lakáson kívül tölthető szabadidő tartamát – amint már említettem – előzetesen konkrétan meg kell határozni és a heti végrehajtási tervben pontosan fel kell tüntetni. Ezeket a felügyeleti adatok programozásakor figyelembe veszik, egyébként az engedélyezett távollét riasztást váltana ki.

A végrehajtási terv be nem tartása esetén a lehetséges szankciók a vétség súlyától és gyakoriságától függően: a megrovás, a szabadidő lerövidítése vagy törlése, valamint az áthelyezés a normál börtönben történő végrehajtásba.

4.2. Az elektronikus megfigyelés, mint végrehajtási fokozat a hosszú időtartamú szabadságvesztés büntetéseknél

Ebben az esetben a bűncselekmények elkövetésétől mentes életben történő indulás esélyeinek javítása áll az előtérben, oly módon, hogy a szabad életbe történő visszatérést figyelemmel kísérik és kontrollálják. Emellett a hosszú időtartamú büntetések esetében is töreksenek a büntetés-végrehajtási költségek elektronikus megfigyelés révén történő redukálására.

A hosszú időtartamú legfeljebb 12 hónapig tarthat.

Az elektronikus megfigyelés vonatkozásában a hosszú időtartamú szabadságvesztés büntetéseknél ugyanazok az előfeltételek az érvényesek, mint a rövid időtartamú szabadságvesztés büntetéseknél. Egyetlen kiegészítő kritérium az eddigi végrehajtás megfelelő teljesítése.

A modellkísérletek első eredményei

Egészen röviden szólok a modellkísérletek eredményeiről.

A modellkísérletekre vonatkozó részletes adatokat csak a kísérletek befejezése és kiértékelése után lehet meghatározni. Pillanatnyilag csupán a modellkísérletben való részvételre vonatkozó első számadatok állnak a rendelkezésre – az első év relációjában.

A modellkísérletek első évében összesen 192 elítélt töltötte eredményesen a szabadságvesztés büntetését elektronikus úton megfigyelt házi őrizet formájában. Ebből 184 esetben az elektronikus megfigyelés a rövid időtartamú szabadságvesztés büntetés végrehajtási alternatívájaként került alkalmazásra. A hosszú időtartamú szabadságvesztés büntetésre ítélték közül csak nyolcan vettek részt a modellkísérletben. A 192 elítéltből 16 fő volt a nő. 8 személy esetben szakították meg idő előtt az elektronikus megfigyelést.

Az első kísérleti év modellkísérleteiben résztvevő 192 főt számszerűen érdemes ahhoz a kerekben 4.000 főhöz viszonyítani, akiket évente (elfüggesztés nélküli) végrehajtandó szabadságvesztésre ítélnék.

Vitatott pontok

Annak ellenére, hogy a svájci modellkísérletekre vonatkozó eredmények még gyakorlatilag nem állnak a rendelkezésre, a következőkben – előadásom befejezéseként – négy olyan pontot szeretnék megemlíteni, amelyekre – véleményem szerint – az elektronikus úton felügyelt házi őrizet végleges bevezetésére irányuló eszmecsereben figyelemmel kell lenni.

6.1. Reszocializáció

Az első pont a reszocializáció.

Az elektronikus megfigyeléssel mindegyelőre a bűnelkövetők – börtönben történő végrehajtáshoz képest – jobb reszocializációját kívánják elérni. Ennek megfelelően Svájcban az elektronikus megfigyelés – amint az imént kifejtettem – egy felügyelt pszichoszociális tréningprogram jellegét viseli. Azt, hogy az elektronikus megfigyelés ezen formája valóban hozzájárulhat-e a bűnelkövetők jobb reszocializációjához, a svájci modellkísérletek esetében még nem lehet bizonyossággal kijelenteni. Csak néhány év múlva lehet megállapítani, hogy az elektronikus megfigyelésben részt vevő fogva tartottaknak a többieknél jobban sikerül-e a jövőben tartózkodni újabb bűncselekmények elkövetésétől. Azonban az elektronikus megfigyelés hasonló alkalmazásai Hollandiában már jelenleg is azt mutatják, hogy az elektronikus megfigyelésben részt vevő fogva tartottak visszaesési gyakorisága ténylegesen csekélyebb, mint a normál végrehajtásban lévő fogva tartottaké.

Ezen túlmenően Svájcban biztos kiértékelési adatok nélkül, már ma is gyanítható, hogy egy bűnelkövető reszocializációja effektívebben elérhető, ha a büntetés-végrehajtás ideje alatt megtarthatja kereső munkáját és lakását. Ugyancsak kézenfekvő, hogy az elektronikus megfigyelés révén a börtönpopuláció kriminális szubkultúrájával kialakuló káros kapcsolatok is elkerülhetők.

6.2. Költségsökkentés

Az elektronikus megfigyelés lehetséges bevezetésének további célja a költségsökkentés a büntetés-végrehajtásban. A rövid időtartamú szabadságvesztés büntetések területén egy fogvatartási nap a börtönben kerekben 250,- svájci frankba kerül, ez kerekben 40.000,- Ft. Az elektronikus megfigyeléssel egy fogvatartási nap kerekben 100,- svájci

frankba, azaz kereken 15.000,- Ft-ba kerül. Ezek a költségek 25,- svájci frank (4.000,- Ft) eszközkölségből és 75,- svájci frank (12.000,- Ft) gondozási és adminisztrációs költségből tevődnek össze. Ezáltal fogvatartási naponként a büntetés-végrehajtási költségek kb. 60%-os csökkenésével lehet számolni.

E közvetlen költségcsökkenéshez hozzáadódik a közvetett fogvatartási költségek csökkenése. Az elítélt az elektronikus megfigyelés keretében a büntetés-végrehajtás ideje alatt folytathatja kereső tevékenységét. Ez egyrészt ahhoz vezet, hogy a továbbiakban is gondoskodhat a családjáról. Másrészt elkerülhető a munkanélküliség, amely a börtönbüntetésből szabadult legtöbb elítéltet érinti. A közvetett költségek csökkenéséhez vezet az elektronikus megfigyelés formájában történő végrehajtást követően a visszaesés vélhetően csekélyebb valószínűsége is.

6. 3. Net Widening-Effekt (hálózat ki szélesítési hatás)

A büntetés-végrehajtási költség csökkenését csak akkor lehet elérni, ha az elektronikus úton felügyelt házi őrizet ténylegesen börtönben lévő fogvatartotti férőhelyeket helyettesít. Ez csak akkor következik be, ha az elektronikus megfigyelést kizárólag olyan bűnelkövetőknél alkalmazzák, akiknek az elektronikus megfigyelés nélkül bv. intézetben végrehajtandó szabadságvesztés büntetést kellene letölteniük. Amennyiben az elektronikus megfigyelést ezzel szemben olyan bűnelkövetőknél is alkalmazzák, akiket az elektronikus megfigyelés nélkül pénzbüntetésre vagy pusztán felfüggesztett szabadságvesztés büntetésre ítélték volna, akkor az elektronikus megfigyelés egy ún. Net Widening-hatáshoz, tehát a szabadságvesztés büntetés alkalmazásának kiterjesztéséhez és ezáltal a fogvatartotti populáció növekedéséhez vezetne.

Ezek a megfontolások vezettek Svájcban ahhoz, hogy az elektronikus megfigyelést pusztán büntetés-végrehajtási variánsként, azonban nem önálló büntető szankcióként alakították ki. A büntetés-végrehajtási alternatívaként történő alkalmazással, amelyet a büntetés-végrehajtási hatóságok rendelhetnek el, meg akarják akadályozni, hogy az elektronikus megfigyelés a büntető bíróságok gyakorlatává váljon és ezáltal a leírt Net Widening-hatáshoz vezessen.

6.4. Célcsoport

Ugyancsak a büntetés-végrehajtási költséggel áll összefüggésben a célcsoport kérdésköre. Nemzetgazdasági szempontból csak akkor érdekes az elektronikus megfigyelés bevezetése, ha azoknak a személyeknek a csoportja, akiknek az elektronikus megfigyelés alapján nem kell börtönbe menniük, elér egy bizonyos méretet.

A svájci modellkísérletekkel összefüggésben ugyanakkor látszik, hogy Svájcban viszonylag kicsi a célcsoport. A (felfüggesztés nélküli) végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték közül csak kevesen teljesítik az elektronikus megfigyelésben való részvétel előfeltételeit. Aki Svájcban elektronikus úton felügyelt házi őrizet formájában akarja letölteni a szabadságvesztés büntetését, annak – amint már az előbbieken is kifejtettem – igazolnia kell, hogy lakással és munkahellyel rendelkezik vagy képzésen vesz részt. Sajnos Svájc vonatkozásában nincsenek pontos statisztikai adatok a börtönpopulációról. Az azonban ismert, hogy a rövid időtartamú (felfüggesztés nélküli) végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték közül sokan kisebb jelentőségű bűncselekményt elkövető ismételt bűnelkövetők. Ők gyakran nem folytatnak rendszeres, legális kereső munkát. Mindenekelőtt akkor, amennyiben a bűnelkövetés a kábítószer-szenvedéllyel áll összefüggésben, a hajlékta-

lanság sem ritka. Továbbá figyelemmel kell lenni arra is, hogy a svájci börtönökben a fogvatartottak kereken 40%-a svájci tartózkodási joggal nem rendelkező külföldi. Az elektronikus megfigyelésnél ők sem jöhetnek szóba.

A fogvatartotti populáció ezen összetétele és az elektronikus megfigyelési program relatíve szigorú részvételi előfeltételei alapján belátható, hogy az elektronikus megfigyelés célcsoportja - legalábbis Svájcban - viszonylag kicsi. Amennyiben azonban az elektronikus megfigyelésnél csupán az elítéltek kis hányada jöhet szóba, akkor a költségekre irányuló kérdés mellett felvetődik az a kérdés is, vajon az elektronikus úton felügyelt házi őrizet révén létre kell-e hozni egy külön büntetést a bűnelkövetők viszonylag kis – mégpedig szociálisan integrált – csoportja részére.

Záró megjegyzés

Rátérek a záró megjegyzésre.

Az elektronikus megfigyelésre vonatkozó svájci modellkísérletek első tapasztalatai am-

bivalens képet mutatnak. Egyrészt úgy tűnik, hogy ez az új büntetés-végrehajtási forma – amint más országok, pl. Hollandia alkalmazási tapasztalatai is megmutatták – effektíven növeli a reszocializáció esélyeit, illetve megakadályozza a börtönáltalmakat. Másrészt felvetődik a kérdés, miszerint a svájci börtönökben egyáltalán van-e elegendő olyan elítélt, aki teljesíti az elektronikus megfigyelés előfeltételeit. Az elektronikus megfigyelést – mint a büntetés-végrehajtási költségek megtakarításának eszközét – csak egy elegendően nagy célcsoport teszi érdekessé.

Véleményem szerint az elektronikus megfigyelés bevezetésekor az adott ország büntetőjogi szankcionálási rendszerét és a bíróságok büntetőgyakorlatát, a fogvatartotti populáció összetételét, valamint a kriminálpolitikai szempontból követett célokot kell szem előtt tartani. Sajnos más országok tapasztalatait kritikus és ráfordítási szempontú vizsgálat nélkül nem lehet a saját országra átültetni.

Köszönöm értékes figyelmüket.

Melléklet:

A szabadságvesztés büntetések elektronikus megfigyelés formájában történő végrehajtását szabályozó rendelet

1999. augusztus 10.

Basel-Stadt kanton kormányzati tanácsa a Svájci Büntető Törvénykönyv 4. fejezet 397. cikkelye, valamint a Szövetségi Törvény 8ff. cikkelye alapján a szövetség büntetés-végrehajtási és intézkedéseket fogantató feladatait a következőkben határozza meg:

Modellkísérlet

1.§ A szabadságvesztés büntetések elektronikus megfigyelés formájában történő végrehajtása a szövetségi igazságügyi és rendőrségi osztály által engedélyezett modellkísérlet keretében lehetséges.

Álalmazási terület / Időtartam

2.§ Az elektronikus megfigyelést a rövid időtartamú – 1 hónaptól 12 hónapig terjedő - szabadságvesztés büntetések végrehajtásának alternatívájaként; vagy egy hosszabb időtartamú szabadságvesztés büntetés végrehajtási fokozataként, a "félszabadság" végén, a szabadon bocsátás előtt, 1 hónaptól 12 hónapig terjedő időtartamban lehet alkalmazni.

A rövid időtartamú szabadságvesztés büntetések elektronikus megfigyelés formájában történő végrehajtásakor, a szabadon bocsátás előtt, a letöltendő büntetés egy részét – legfeljebb 360 órát – közhasznú munkavégzés formájában is teljesíteni lehet.

Előfeltételek

3.§ Az elektronikus megfigyelési végrehajtási forma biztosításának előfeltétele, hogy:

a.) az érintett személy kinyilvánította a végrehajtási formára vonatkozó beleegyezését;

b.) az érintett személy napi 20,- svájci frankban meghatározott költség-hozzájárulást fizet, amennyiben erre pénzügyi viszonyai figyelembe vétele alapján képes;

c.) az érintett személy rendelkezik egy lakással és kész az illetékes munkatársaknak az elektronikus megfigyelési program keretében bejárást biztosítani;

d.) az érintett személy lakása egy csatlakoztatott telefonkészülékkel rendelkezik és az érintett személy magára vállalja a technikával összefüggő kapcsolási díjak megtérítését, amennyiben pénzügyi viszonyai figyelembe vételével erre képes;

e.) az érintett személlyel egy lakásban élő felnőtt személyek beleegyezése rendelkezésre áll;

f.) az érintett személy testileg és szellemileg egészséges és helyzete lehetővé teszi, megfelelő munka kifejtését, képzés folytatását, vagy foglalkoztatási programon való részvételét;

g.) az érintett személy igazolja, hogy munkahellyel rendelkezik-, illetve képzésen vesz részt;

h.) az érintett személy kész alávetni magát egy előzetesen megállapított napi- és heti rendnek és feltételezhető, hogy az elektronikus megfigyelés formájában történő végrehajtásból adódó kötelezettségnek eleget tesz,

és az iránta tanúsított bizalommal nem él vissza;

i.) az érintett személlyel szemben nem mondtak ki jogerős – az ország területéről történő – kiutasítást;

j.) az érintett személy, aki a büntetés-végrehajtás más formájából kerül az elektronikus megfigyelési rendszerbe, az eddigi végrehajtás idején megfelelő magatartást tanúsított.

Engedélyezési eljárás és program

4.§ A büntetés-végrehajtási hatóság az elítélt személynek – annak kérelme alapján – engedélyezheti a szabadságvesztés büntetés egészének vagy egy részének elektronikus megfigyelés formájában történő végrehajtását.

A büntetés egészének vagy egy részének elektronikus megfigyelés formájában történő letöltésére irányuló kérelmet legkésőbb a büntetés megkezdése előtt 30 nappal, illetve az elektronikus megfigyelési programba történő átlépés előtt, írásos formában kell az illetékes végrehajtási hatósághoz benyújtani, amely a formális előfeltételek ellenőrzése után a kérelmet állásfoglalás céljából továbbítja az elektronikus megfigyelésért illetékes hatóságnak.

Az elektronikus megfigyelésért illetékes hatóság az elítélt személlyel együttműködve meghatározza a végrehajtási programot.

A büntetés elektronikus megfigyelés formájában történő letöltésére irányuló formális engedélyt a büntetés-végrehajtási hatóság adja ki, amennyiben az elítélt személy az előirányzott napi-, illetve heti rend aláírásával nyilvánítja a programba történő beleegyezését.

A program a munkavégzés, a képzés, a szabadidős- és sporttevékenységek mellett egyéni- vagy csoportos terápiákon, valamint különleges nevelési- vagy iskolai programokon való kötelező részvételt is előírányozhat. A továbbiakban a tartózkodásra, az orvosi el-

látásra, az alkoholtartalmú italokról való lemondásra, a károk fedezésére és a jövedelem kezelésére vonatkozó utasításokat is tartalmazhat.

A végrehajtás

5.§ A büntetés elektronikus megfigyelés formájában történő letöltésének ideje alatt a büntetését töltő személyt minden végrehajtási kérdésben egy munkatárs vagy munkatársnő gondozza. A Basel-Stadt-i pártfogó felügyelet vagy az önkéntes szervezetek által kifejtett pszichoszociális tanácsadást és gondozást folyamatosan fenntartják.

A büntetés elektronikus megfigyelés formájában történő letöltésének teljes ideje alatt szigorúan követni kell a munkatársak utasításait.

Amennyiben az elítélt személy a számára meghatározott programot nem tudja betartani, vagy a megállapított program körülményei megváltoznak - különösen a munkahely-, -idő, stb. vonatkozásában - akkor ezt haladéktalanul közölni kell a munkatárssal.

A büntetés elektronikus megfigyelés formájában történő letöltésének ideje alatt legalább heti 20 óra időtartamú foglalkoztatási programon való részvételt kell igazolni. Lakáson kívüli szabadidőre – amellyel az elítélt személy szabadon rendelkezhet – nem formálhat külön jogot. A lakáson kívüli szabadidő biztosítása – amellyel az elítélt szabadon rendelkezhet – az elektronikus megfigyelés folyamatban lévő fázisának függvénye.

A lakáson kívüli szabadidő – amellyel az elítélt szabadon rendelkezhet - a következő fokozatos fázisok szerint alakul:

1. hét – 4. hét: 5 óra szombatonként és 5 óra vasárnaponként

5. hét – 8. hét: 8 óra szombatonként és 8 óra vasárnaponként

A 9. hét és azt követően: pénteken 17.00 órától hétfőn 8.00 óráig

A társadalmi szintű ünnepek vasárnapnak számítanak.

Egy hosszabb szabadságvesztés büntetés letöltése keretében az elektronikus megfigyelési programba történő átlépéskor azzal a fázissal kezdenek, amely az átlépő személy számára egy legalább egyenértékű szintet jelent.

A munkatárs, illetve a munkatársnő a büntetését töltő személynek kiegészítésként, valamennyi fázis ideje alatt, legfeljebb heti két alkalommal, a lakáson kívül, időben behatárolt szabadidőt biztosíthat, amellyel az elítélt szabadon rendelkezhet.

Amennyiben a büntetését töltő személy szombatonként és vasárnaponként dolgozik, akkor a lakáson kívül tölthető szabadidejét – amellyel szabadon rendelkezhet – másik hétköznapra át lehet tenni.

Megrovás, fokozatos visszahelyezés és félbeszakítás

6.§ Enyhébb vétségeknél - mint pl. a megállapított időbeli előírások egyszeri, kis mértékű be nem tartása - a büntetését töltő személy megrovására kerül sor.

Durvább vétségeknél – mint pl. erőteljes eltérés az előírányzott programtól - vagy ismételten előforduló enyhébb vétségeknél a lakáson kívül tölthető szabadidő – amellyel az egyén szabadon rendelkezik – egyszeri le rövidítésére vagy törlésére; egy fázis meghosszabbítására, vagy egy korábbi fázisba történő visszahelyezésre kerül sor.

Súlyos vétségeknél – mint pl. a hatóságok félrevezetése, a technikai ellenőrző be rendezések manipulációja, vagy a büntetését töltő egyén elektronikus megfigyelés folytatásáról történő lemondása – a büntetés elektronikus megfigyelés formájában történő letöltését megszakítják és a büntetését töltő személyt visszautalják az illetékes végrehajtási hatósághoz.

Szervezet és jogorvoslat

7.§ Az elektronikus megfigyelés Basel-Landschaft kantonnal együtt kerül végrehajtásra. Az elektronikus megfigyelésért illetékes hatóság egy vezetőtől, vagy vezetőből, azok helyetteséből, valamint a munkatársakból áll.

Az elektronikus megfigyelésért illetékes hatóság rendelkezései ellen a szabadság-elvonás és szociális szolgálatok osztályához lehet panasszal fordulni. A szabadságelvonás és szociális szolgálatok osztály döntései ellen Basel-Stadt kanton kormányzati tanácsához lehet panasszal fordulni.

Biztosítás

8.§ Az elektronikus megfigyeléssel történő végrehajtás időtartama alatt az elítélt személynek kell biztosításáról gondoskodnia.

Záró rendelkezés

9.§ Ez a rendelet nyilvánosságra hozható és az elektronikus megfigyelés formájában történő büntetés-végrehajtás engedélyezett modellkísérleteinek időtartama alatt hatályos.

Fordította: Posztobányi Mária